INTERNATIONAL SCIENTIFIC TERMS OF THE 20TH CENTURI (1900-1910)

Dragoş Vlad Topală, University of Craiova

Abstract: The 20th century is characterized by unprecedented cultural development. The entire social and scientific evolution is reflected in the words that occur in different decades of this century. While studying some specific fields (medicine, psychology, biochemistry), we have identified certain international neologisms illustrating the scientific developments between 1900 and 1910.

Keywords: international neologism, Anglicism, etymology, semantics, scientific fields.

Perfecționarea și modernizarea terminologiilor este un proces complex, urmare a creșterii nivelului de specializare[1] a termenilor. Mulți cercetători, precum Gheorghe Chivu, Ion Gheție, Ioan Oprea, Angela Bidu-Vrănceanu[2], consideră că acest proces se face în etape. Dacă în secolul al XIX-lea exista un anumit stadiu al cunoașterii și condiții extralingvistice propice asimilării noțiunilor noi, fapt consemnat în studiile de istorie a limbii române literare[3], după anul 1900, stilul științific se consolidează din punct de vedere terminologic. Modernizarea se observă în diversificarea specializării, în modalitățile variate de origine și expresie (împrumuturi latino-romanice, calcuri, neologisme internaționale). Interesante pentru terminologia științifică a limbii române sunt nu numai problemele de etimologie, ci și integrarea propriu-zisă a lexicului specializat în fondul de termeni științifici internaționali.

Din această categorie, am selectat pentru analiză șapte termeni științifici internaționali din câteva domenii specifice (medicină, psihologie, biochimie), creați în decada 1900-1910, având drept referință limba engleză.[4]

adrenalină <fr. *adrénaline*, împrumutat din engl. *adrenalin*, cf. lat. *ad* „lângă” + *renal* „de rinichi”+ -suf. -*in*, descoperit în anul 1901 în SUA de chimistul japonez Jokichi Takamine. Substanța a devenit marca înregistrată *Adrenalin*, denumire sub care a fost comercializată de către Parke, Davis & Co. Din aceste motive s-a folosit ca echivalent termenul *epinefrină* (engl. *epinephrine*< gr. *epi* „pe”, *nefros* „rinichi”, -*ine*), cuvânt creat de John Abel în 1897, care nu este supus vreunei restricții legale, deși există încă dispute asupra sinonimiei dintre cei doi termeni (epinefrina reprezintă extractul preparat din glandele suprarenale, în timp ce adrenalina reprezintă extractul adrenal purificat. În limba română este folosit pentru prima dată de C. I.

[1]Gheție, 1982: 117.
[2]Chivu, 1981 V: 513; Gheție, 1982: 120-121; Oprea, 1996: 49, Bidu-Vrănceanu, 2010: 192.
[3] Munteanu, Țâra, 1978: 129-130, 214; Gheție, 1982. 154, 169-170; Ursu, Ursu, 2004: 174, 263.
[4]Cf. John Ayto, *A Century of New Words*, Oxford University Press, 2007, p. 11-31.

BDD-V1639 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:52:13 UTC)

Parhon (1948).[5] Termenul are semnificația de „hormon produs de glandele suprarenale sau fabricat pe cale sintetică, utilizat ca medicament datorită proprietăților vasoconstrictoare și stimulatoare ale mușchiului cardiac” (MDA, I, 24).

empatie <engl. *empathy*, fr. *empathie*, cf. gr. veche *ἐν* „în, în interior” și *πάθος* „suferință, ceea ce suferi”, termen înregistrat pentru prima dată în limba română la Lucian Blaga[6], cu mai multe semnificații: 1. „intuire a realității prin identificare afectivă”; 2. „tendință a receptorului de a trăi afectiv, prin transpunere simpatetică, viața eroilor din opere literare, filme etc.”; 3. „formă de cunoaştere a altuia, în special a eului social, apropiată de intuiție”; 4. „interpretare a eului altora după propriul nostru eu”; 5. „transpunere a noastră simpatetică în obiectele exterioare” (MDA, II, 289). Termenul a fost introdus în terminologia esteticii sub forma germ. *Einfühlung* „simpatie estetică”, de către filosoful german Theodor Lipps (1903), care identifică patru forme de empatie;[7] engl. *empathy* datează din 1904.

genetică <fr. *génétique*, cf. gr. *γεννετικός* „propriu generației”, termen înregistrat în DLR[8], cu sensul „ramură a biologiei care studiază fenomenele și legile eredității și ale variabilității organismelor” (MDA, II, 522). Termenul este introdus de biologul britanic William Bateson în anul 1906, derivat de la engl. *genetic*. Acesta redescoperă și verifică legile eredității lui Mendel[9], prin studiul încrucișării plantelor și a animalelor domestice, cercetează legăturile dintre cromozomi, numind genetica „știința eredității”.[10] Prin cercetările lui J. D. Watson, F. H. C. Crick și alții, în deceniile 5-6 ale secolului al XX-lea genetica devine știință de sine stătătoare, cu legi și metode proprii de cercetare.[11] Este o știință cu largi aplicații în medicină, agronomie, demografie etc., la studiul sistemelor vii, de la virusuri și bacterii, la plante și animale domestice și apoi la om.

hormon <fr. *hormone*, germ. *Hormone*, rus. *нормоны*, atestat în limba română în anul 1940[12], un termen care se definește drept „substanță secretată în glandele endocrine sau de alte țesuturi, care stimulează și controlează activitatea anumitor organe sau a întregului organism” (MDA, II, 659). Sensul primar trimite la gr. *ρορμόνη* „a pune în mișcare”, „a trezi”[13], „a excita”[14] Hormonii contribuie la dezvoltarea și la funcționarea normală a organismului. Descoperiți inițial de Arnold Bertholt (1849), sunt studiați de Ch. Darwin, Johannes Fitting, W. M. Bayliss, Ernest Starling; ultimul fixează denumirea în terminologia medicală (1905). Hiponimia generată este complexă: în medicină se disting mai multe tipuri de hormoni, în funcție de raza de acțiune (*hormoni endocrini*, *paracrini*, *autocrini*, *neurohormoni*), solubilitate (*hormonihidrosolubili*,

[5] C. I. Parhon, *Bătrânețea și tratamentul ei. Problema reîntineririi*, București, Editura de Stat pentru Literatură Medicală, 1948, p. 42 (MDA, I, 24).
[6] Lucian Blaga, *Zări și etape*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 210.
[7] Empatia generală sau aperceptivă, empatia naturală sau empirică, empatia dispoziției și empatia de transpunere (http://ro.wikipedia.org, accesat 1.05.2015).
[8] Apud MDA, II, 522.
[9] Călugărul austriac Gregor Mendel este considerat părintele geneticii: observațiile sale au permis stabilirea legilor transmiterii caracterelor ereditare (Legile lui Mendel).
[10] PR, 225.
[11] DE, II, 426.
[12] *Marea enciclopedie agricolă*, vol. III, 1940, p. 32 (MDA, II, 659):
[13] Cf. „a excita”, „a stimula” (DE, III, 114).
[14] Le Nouveau Petit Robert, Dictionnaire de la langue française, Paris, Dictionnaire le Robert, 1993, p. 1101.

BDD-V1639 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:52:13 UTC)

liposolubili), structura chimică (*hormoni derivați din aminoacizi, polipeptidici, proteici* și *glicoproteici, steroizi, eicosanoizi*), locul de sinteză (*hormoni hipotalamici, hipofizari, gastrointestinali, pancreatici, trombocitari, limfocitari, suprarenali, secretați de rinichi, din țesutul miocardic atrial*), interdependența dintre sistemul endocrin și cel nervos (*hormoni structurați pe 3 niveluri ierarhice*). Hormonii sintetici au utilizări importante în medicina genetică și în agricultură.[15]

libidou <lat., fr. *libido* „poftă, dorință, capriciu, senzualitate", termen atestat la George Călinescu[16] și care se definește drept „dorință necontrolată de satisfacere a instinctului sexual" (MDA, III, 359). Discipolul lui Freud, psihiatrul și psihologul Jung[17] vede în libido „orice formă de energie psihică";[18] acesta consideră libidoul totalitatea instinctelor și a impulsurilor creative, precum și forța de motivație a omului. Termenul provine din locuțiunea de origine latină *ad libitum* „după voie, după plac", consacrată în frazeologia internațională, iar prima atestare în engleză datează din 1909.

narcisism<fr. *narcissisme*, termen înregistrat pentru prima dată în limba română la Dimitrie Anghel[19] care se definește prin „admirație și dragoste exagerată față de propria persoană fizică, constituind adesea o stare patologică" (MDA, III, 675). Ca trăsătură de personalitate, se manifestă prin egoism, vanitate, dragoste exagerată, patologică, pentru propria persoană. Se observă la adolescenți în perioada identificării cu modelele, când are loc supraestimarea de sine, la părinții posesivi care se iubesc pe ei înșiși în copii, la artiști etc.[20] Sexologul Havelock Ellis a sugerat în 1898 analogia cu personajul Narcis, care, în mitologia greacă, era un tânăr beotian frumos, fiul nimfei Liriope și al râului Cephios. Insensibil la dragostea lui Echo și a altor nimfe, el este pedepsit de Nemesis; îndrăgostit de propria imagine reflectată în apă, el se apleacă și lâncezește cu disperare înaintea idolului său. Legenda spune că aproape de locul unde a pierit, a crescut floarea care îi poartă numele.[21] Termenul a fost conceput în 1899 de Paul Näcke (germ. *Narzissmus*), dar primele utilizări curente în engleză datează din 1905. Cuvântul a devenit cunoscut prin cartea lui Freud (*Zur Einführung der Narzissmus*, 1914). Termenul aparține psihanalizei, dar apare și în literatură, în pictură (*Narcissus* de Caravaggio).

psihanaliză<fr. *psychanalyse*, termen folosit pentru prima dată de Gala Galaction,[22] care se definește prin 1. „ansamblu al concepțiilor lui S. Freud privind viața psihică conștientă și inconștientă, după care tendințele sau dorințele profunde ale individului vin în conflict cu convingerile sale morale și sunt refulate în subconștient, de unde tind să apară sub o formă travestită"; 2. „metodă de analiză psihologică și de tratament al bolilor neuropsihice care își propune, prin diverse probe, asociații de cuvinte, relatări de vise, interpretări de figuri confuze etc., să descopere cauzele nevrozelor și ale psihozelor și să vindece aceste boli prin defulare"

[15] DE, III, 114.
[16] George Călinescu, *Cronicile optimistului*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 359 (MDA, III, 359).
[17] Carl Gustav Jung publică *Métamorphoses et Symbole de la libido* (1912).
[18] DE, IV, 104.
[19] D. Anghel, *Opere complete. Proză*, București, Editura Cartea Românească, 1924, p. 113 (MDA, III, 675).
[20] Cf. DE, IV, 534.
[21] În altă versiune, imaginea feței îi amintește de sora sa geamănă, a cărei moarte prematură l-a afectat profund (PR, 1595-1596).
[22] Gala Galaction, *Opere alese I. Doctorul Taifun, Roxana, Papucii lui Mahmud*, București, Editura de Stat pentru Litratură și Artă, 1956, p. 124 (MDA, IV, 73).

BDD-V1639 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:52:13 UTC)

(MDA, IV, 73). Termenul este creat de Sigmund Freud la începutul secolului al XX-lea, ca teorie generală a inconștientului.[23] Sintagmele inițiale au fost germ. *psychische Analyse*, respectiv germ. *Klinischpsychologische Analyse*, iar în 1906 este atestat engl. *psychoanalysis*. Psihanaliza este un domeniu cu largă aplicație: în literatură, sociologie, antropologie, etnologie, religie și în mitologie, supus dezbaterilor media prin radio, televiziune, cunoscut prin cinematografie. În ultimul timp, s-a dovedit util pentru înțelegerea iraționalității fenomenelor de dezvoltare socială.

Acești termeni sunt reprezentativi pentru evoluția științifică din prima decadă a secolului al XX-lea. Alte sectoare care au contribuit la dezvoltarea lexicului științific internațional vizează industria auto, aviația, radioul și cinematografia. Dincolo de relevanța lingvistică, aceste cuvinte reliefează o parte esențială din istoria socială a mileniului trecut.

BIBLIOGRAPHY:

Academia Română, *Micul dicționar academic* (MDA), București, Editura Univers Enciclopedic, vol. I (A-C), 2001, vol. II (D-H) 2002, vol. III (I-Pr) 2003, vol. IV (Pr-Z) 2003.

Ayto, John, *A Century of New Words*, Oxford University Press, 2007.

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Modernizarea lexicului specializat. Puncte de vedere*, în *Limba română. Controverse, delimitări, noi ipoteze*, I, Actele celui de-al 9-lea colocviu al catedrei de limba română, editori Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, București, Editura Universității din București, 2010, p. 191-196.

Blaga, Lucian, *Zări și etape*, București, Editura pentru Literatură, 1968.

Chivu, Gheorghe, *Stilul textelor filosofice*, în „Limba română", XXX, Nr. 5/1981, p. 505-514.

Gheție, Ion, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, Editura Științifică, 1982.

Munteanu, Ștefan,Țâra, Vasile, *Istoria limbii române literare*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.

Oprea, Ioan, *Terminologia filosofică românească modernă*, București, Editura Științifică, 1996.

Popa, Marcel D. (coordonare generală), *Dicționar enciclopedic* (DE), București, Editura Enciclopedică, vol. I (A-C), 1993, vol. II (D-G), 1996, vol. III (H-K), 1999, vol. IV (L-N), 2001, vol. V (O-Q), 2004, vol. VI (R-Ș), 2006, vol. VII (T-Z), 2009.

Popescu-Sibiu, Ion, *Psihanaliza lui Freud*, București, Editura Cartea Românească, 1947.

Ursu, N. A., Ursu, Despina, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare*, I, II, Iași, Editura Cronica, 2004.

*** *Le Robert encyclopédique des noms propres* (PR), Le Robert, Paris, 2009.

*** *Le Nouveau Petit Robert, Dictionnaire de la langue française*, Paris, Dictionnaire le Robert, 1993, p. 1101.

http://ro. wikipedia.org, accesat 1.05.2015

[23] În România, psihiatrul Ion Popescu-Sibiu promovează doctrina lui Freud (*Psihanaliza lui Freud*, 1947).

BDD-V1639 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:52:13 UTC)